

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА 2015 г.

Policy Brief No. 55, юли 2015 г.

1. Профил на конкурентоспособността и макро-икономически преглед

През 2015 г. България се изкачи с една позиция в годишната класация на Института за развитие на управлението, подреждаща страните по нивото им на конкурентоспособност. **Страната заема 55-то място от 61 икономики, като остава далеч от най-доброто си класиране – 38-мо място през 2009 г. (Фигура 1).** България продължава да бъде сред най-неконкурентоспособните държави като сред европейските страни единствено Хърватия и Украйна демонстрират по-лоши показатели. Страната е изпреварена от южната си съседка Гърция, чието изкачване в класацията (от 57-мо на 50-то място) се дължи основно на високата бизнес ефективност и наличие на качествена работна ръка. Поддредането на държавите извежда на преден план **две основни тенденции**, които се наблюдават сред лидерите. На първо място прави впечатление фактът, че девет от първите десет страни в класацията са също и сред десетте първенци в категорията, оценяваща бизнес ефективността. Друга интересна зависимост показва, че най-високо са класирани икономиките, чиито растеж е движан от иновациите.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- България заема **55-та** позиция в Годишника на международната конкурентоспособност – застой, продължаващ шеста година.
- Българските правителствени и бизнес лидери все още **не съумяват да дефинират и проведат последователни политики, подчинени на дългосрочна стратегия за подобряване на конкурентоспособността.**
- Фалитът на четвъртата по големина банка, настъпилата през 2014 г. банкова криза и увеличението на държавните дългове и разходи, имаха своя негативен ефект и отслабиха конкурентоспособността на икономиката. Кризата в Гърция и Евроразоната продължава да стои като външна пречка пред икономическото развитие на страната.
- **Ниското равнище на качеството на образователната система** продължава да бъде сериозен проблем. За това говори и фактът, че страната все още се характеризира с едни от най-слабите показатели по отношение на образованието в Европа.
- Въпреки нарасналия брой на свободните работни места през 2014 г., **нивото на безработицата и на младежката безработица остават сравнително високи**, което е сигнал за продължаващия проблем с несъответствието между наличната квалификация и нуждите на пазара на труда.

САЩ продължават да са лидери в класацията в резултат на благоприятната си бизнес среда, силния си финансов сектор, мощната си научноизследователска и развойна дейност (НИРД) и ефективната си инфраструктура. Второ и трето място заемат съответно Хонг Конг и Сингапур, чиито успех се дължи основно на стабилната им бизнес и политическа среда. Двете азиатски страни изместват Швейцария, която вече заема четвърто място в подреждането. **Сред държавите-членки на Европейския съюз най-добри резултати показва Дания** (на 8-мо място), която подобрява позицията си в сравнение с 9-тото място, заемано предишната година. Дания измества съседките си Швеция и Германия, класирани съответно на 9-то и 10-то място, като и двете държави отчитат спад с четири места.. Според Годишника на световната конкурентоспособност успехът на Дания се дължи основно на високо мотивираната работна ръка и силната образователна система. Скандинавската държава заема лидерска позиция в областта на зелените технологични решения и е на първо място по размер на инвестициите в образованието.

Сред държавите-членки от Централна и Източна Европа, които имат сходно на България икономическо наследство, най-високо е класирана Литва, която заема 28-мо място – шест позиции по-напред в сравнение с 2014 г. Класирането на балтийската държава е в резултат на иновативна, доходоносна и отговорна бизнес среда, отличаваща се с повишен управленчески капацитет и наличие на рисков капитал за развитие на бизнеса. България може да се поучи също и от успешните икономически политики на страни като Чехия, Естония и Полша, класирани съответно на 29-то, 31-во и 33-то място. Сериозният спад в класирането на Русия (от

38-мо на 45-то място) и Украйна (от 49-то на 60-то място) олицетворява **негативното въздействие, което въоръжените конфликти и последващата нестабилност на пазара имат върху конкурентоспособността** в условията на глобална и взаимосвързана световна икономика. Според данните от Годишника и двете страни сериозно са понижали нивата си на конкурентоспособност в резултат на повишеното напрежение в региона и на двустранните икономически санкции. Конфликтът в голяма степен изостри икономическите трудности в бившата съветска република, чиято икономика се е свила с 6,5% през 2014 г., което ѝ отрежда последно място по показателя, отчитащ ръста на икономиката. Нивото на конкурентоспособност на руската икономика също понася сериозен удар след като украинската криза охладя отношенията на Москва с Европа и с САЩ до нива, сравними с ерата на Студената война.

Фигура 1. Класиране на България в Годишника на световната конкурентоспособност

Източник: Годишник на световната конкурентоспособност, 2015.

Сред 33-те държави с население под 20 млн. души включени в Годишника, **България заема 31-во място** (две места по-надолу от 2014 г.) като изпреварва единствено Хърватия и включената за първи път в изследването Монголия.

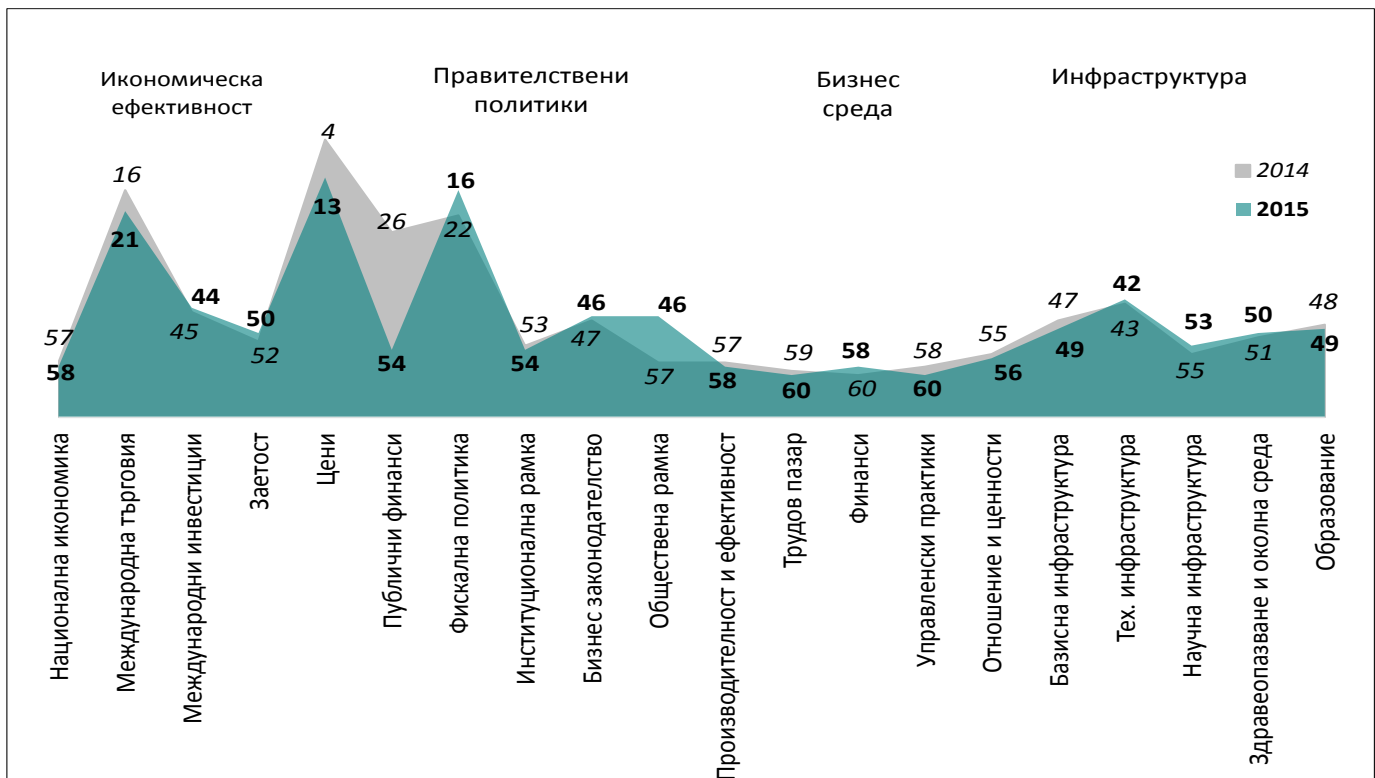
България заема 24-то място от 30 възможни сред страните с брутен вътрешен продукт (БВП) на глава от населението по-малко от \$20,000 (през 2014 г. страната заема 26-то място от 29 класирани държави). Това е доста по-нисък резултат в сравнение с 13-тото място от 29 страни през 2009 г., което е и най-доброто класиране на България. Страната също така заема 36-то място от 38 икономики сред държавите от Европа, Близкия Изток и Африка, изпреварвайки отново единствено Хърватия и Украйна.

Профилът на българската конкурентоспособност (Фигура 2) показва, че повечето от основните показатели не са претърпели съществени промени не само в сравнение с 2014 г., но и с нивата от 2010 г., т.е. **наблюдава се стагнация в българската конкурентоспособност.**

Политиките и мерките, въведени през първите 8 години от членството на България в Европейския съюз, все още не водят до желаните икономически растеж, като в резултат държавата продължава да **изостава от останалите източноевропейски икономики.** Това е ясен сигнал, че българските правителствени и бизнес лидери все още **не съумяват да дефинират и проведат последователни политики, следващи дългосрочна стратегия за подобряване на конкурентоспособността** и съобразени с националните интереси нужди и конкурентни предимства на регионите. Българската икономика продължава да разчита на ценово предимство, което прави страната уязвима на промени в международната бизнес среда.

Дългосрочните фактори за конкурентоспособност като опазване на околната среда, образование и здравеопазване, както и индикаторите за ефективност на бизнес процесите като качество

Фигура 2. Профил на конкурентоспособността на българската икономика

Източник: Годишник на световната конкурентоспособност, 2015.

на управленските практики и ниво на производителност, са сред най-ниско оценените и разкриват сериозни дългосрочни предизвикателства. Очаквано **фалитът на четвъртата по големина българска банка** (по размер на активите) през 2014 г. и **увеличението на държавните дългове и разходи** оказаха своето негативно влияние върху конкурентоспособността на българската икономика. **Размразяването на европейските фондове** по Оперативна програма „Регионално развитие“, които бяха спрени в средата на 2014 г., подпомогна развитието на базисната инфраструктура, но като цяло не оказа сериозно влияние върху нивото на конкурентоспособност.

Ниското равнище на качеството на образователната система продължава да стои като основен проблем. Годишникът ясно посочва нуждата от по-качествено образование и квалифициран персонал. В същото време **нивата на безработицата и на младежката безработица остават относително високи** въпреки нарасналия брой на свободните работни места, което от своя страна сигнализира за несъответствие между наличните умения и нуждите на пазара на труда. Високите нива на дългосрочната безработица в комбинация с относително ниските трудови възнаграждения е възможно да доведат до увеличение на дела на скритата икономика в България, което ще затрудни всякакви опити от страна на правителството да засили регулациите. Непоследователността при регулирането на социалното осигуряване и структурирането и администрирането на данъчното облагане, както и ниското ниво на удовлетвореност от качеството на публичните услуги, продължават да бъдат основни мотиви за опитите на гражданите да заобиколят и избегнат плащането на дължимите данъци.

България продължава да има **фискално стабилна, отворена и ориентирана към износ икономика** с едни от най-ниските разходи за живот и бизнес в Европа. Въпреки това страната продължава да страда от **липсата на адекватна бизнес култура и институционална рамка**. В сравнение с други страни от Европейския съюз, България демонстрира слаби резултати по отношение на наличието на правен капацитет, качествено държавно управление и възможности за развитие на човешкия капитал.

През 2014 г. равнището на държавния дълг като процент от БВП се е покачил с 9,3% в сравнение с данните за 2013 г. Въпреки повишението България регистрира **едно от най-ниските съотношения на държавен дълг спрямо БВП в Европа**. Кризата в Гърция и Евроразоната и месните избори през 2015 г. обаче заплашват фискалната стабилност. Имайки предвид високата зависимост на България от европейските фондове и края на първия европейски бюджетен цикъл на страната, може да се очаква напрежение поради непризнати разходи за финансирани от Европейския съюз дейности, което от своя страна ще усилва тежестта върху държавния бюджет.

Продължаваща позитивна тенденция е ръстът на **разходите на бизнеса за научноизследователска и научна дейност**, която стои в основата на всяка една високо конкурентна и основана на знанието икономика. Подкрепата за стартиращи технологични фирми и за фондовете за рисков капитал по линия на Европейския съюз има своя сериозен принос за това.

Предизвикателства пред конкурентоспособността и препоръки

Центърът за изследване на демокрацията определи следните пет основни предизвикателства, които възпрепятстват повишаването на конкурентоспособността на българската икономика:

- Справяне с **корупцията по високите етажи на властта и завладяването на държавата.**
- Оптимизиране на работата на **публичната администрация** и засилване на позициите на **независимите регулатори.**
- Въвеждане на **образователна система** насочена към растеж, основан на иновациите.
- Справяне с **енергийната бедност, намаляване на енергоемкостта и енергийната зависимост.**
- Подобряване на имиджа на страната.

Преодоляването на тези предизвикателства е предпоставка за подобряване на профила на конкурентоспособността на българската икономика по отношение на ефикасността на публичната администрация, образованието, енергийната сигурност и корупцията в публичния и в частния сектор. Това ще изисква устойчиви и съгласувани действия и обща визия от страна на правителствени, неправителствени и бизнес лидери през следващото десетилетие.